

PSALTIREA PUBLICATĂ LA CHIȘINĂU ÎN ANUL 1907*

IRINA CONDREA

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău
iraida.condrea@gmail.com

Abstract: The article describes an edition of Psalter in Romanian, published in Chisinau in 1907, during the Czarist regime. The book contains and other texts, some of them translated from Russian, in which can be found several lexico-grammatical specific features: loan words, calques, archaic forms etc. The article also emphasizes the cultural and spiritual importance of the edition for that epoch.

Keywords: religious book, edition, psalm, translation, lexicon

O carte tipărită la începutul secolului XX, din punct de vedere cronologic, dar și tehnic, este un volum ca oricare altul, dintr-o perioadă nu prea îndepărtată și relativ bine cunoscută. Psaltirea de care ne ocupăm este o ediție, care tocmai caracterizează locul și, mai ales, modul în care cărțile de cult reflectau starea vieții spirituale creștine și contribuiau la răspândirea și menținerea spiritului ortodoxiei.

Editată în Tipografia Eparhială din Chișinău în anul 1907 și ajunsă până în prezent, această *Psaltire* se situează la răscrucea a două mari și semnificative perioade din istoria ținutului dintre Prut și Nistru: pe de o parte, ea reflectă politica bisericii din timpul regimului țarist și modul în care era propagat cuvântul Domnului, iar pe de altă parte, doar datorită faptului că a supraviețuit, demonstrează că în societatea moldovenească, în special după 1940, credința creștină și spiritul religios nu au putut fi exterminate, deși autoritățile sovietice au făcut tot ce au putut în această privință.

După anexarea Basarabiei de către Imperiul Rus în 1812, primul ierarh al acestor meleaguri a fost românul Gavriil Bănulescu Bodoni, numit de țarul Rusiei, la 21 august 1813, în fruntea Arhiepiscopiei Chișinăului și Hotinului. Pe timpul păstoriei acestuia a fost înființată Tipografia Eparhială din Chișinău, unde s-au publicat numeroase cărți de cult în limba poporului băștinaș. Succesorul lui Bănulescu-Bodoni a fost arhiepiscopul Dimitrie Sulima, care, încă de pe timpul predecesorului său, a contribuit, ca traducător și editor, la publicarea mai multor texte cu caracter religios în limba română, implicându-se și în editarea *Psaltirii* din 1818. Conform unor cercetători, el ar fi tradus textele-anexă, care au fost preluate după edițiile în limba slavonă (Danilov 2013: 57).

Următorii arhiepiscopi ai Eparhiei Chișinăului, până în 1917, au fost exclusiv de etnie rusă (Popov, Shokotov, Lebedev, Leapideavski, Polojenski, Nevodicikov,

* *The Psalter published at Chișinău in 1907*

Piatnițki, Sinkovski, Ciceagov, Rojdestvenski, Gribanovski) și procesul de rusificare s-a intensificat, atât prin introducerea obligatorie a limbii ruse în serviciul divin, cât și prin sistarea editării cărților de cult în limba română, acestea fiind de multe ori înlocuite cu ediții în limba rusă, deși unii ierarhi acceptau și limba română în biserici. Or, au existat și perioade de adevărat dezastru, cum ar fi cea de după 1871, când la cârma bisericii din Basarabia vine mitropolitul Pavel (Lebedev). Păstoria acestui ierarh este poate cea mai controversată. În această perioadă are loc un salt în politica de deznaționalizare în Basarabia. Primul lui pas în această direcție a fost de a porunci ca în acele biserici și mănăstiri, în care până atunci se slujea în limba română, să se slujească în două limbi, cea rusă și cea română (moldovenească). Ziarul oficial al eparhiei a început din 1871 să apară doar în limba rusă. După cum spune scriitorul rus Durnovo, „toate cărțile sfinte de pe la bisericile moldovenești, tipărite cu litere chirilice în limba moldovenească, au fost depuse la mitropolia din Chișinău, unde arhiepiscopul Pavel, în timp de 7 ani, le-a ars, încălzind cu ele palatul mitropolitan” (a se vedea: Fuștei).

Arhiepiscopul Serghie (Leapidevski), urmașul lui Lebedev, înscăunat în 1882, a permis folosirea limbii române în biserici, dar a decis închiderea Tipografiei Eparhiale, considerând că aceasta nu mai este necesară.

Abia în 1904 la cârma Eparhiei din Chișinău vine un arhiepiscop cu alte viziuni, Vladimir (Sinkovski), care în perioada sa de activitate (1904-1908) a hotărât să facă tot ce era posibil pentru prosperarea spirituală a poporului încredințat spre păstorie. Pentru aceasta a învățat limba română și predica în această limbă în catedrala din Chișinău, a introdus studiul românei la seminarul din Chișinău, plătind din propriul buzunar profesorul de română. În urma hotărârii congresului eparhial din 1905, arhiepiscopul Vladimir solicita Sfântului Sinod aprobarea redeschiderii tipografiei eparhiale. La 25 aprilie 1905 este permisă reactivarea tipografiei (a se vedea: Fuștei). Anume acestor condiții și acestui ierarh îi datorăm publicarea *Psaltirii* din 1907, de care ne ocupăm.

În locul lui Vladimir (Sinikovski) la catedra Chișinăului vine Serafim (Ciciagov), care se pare că a fost trimis special în Basarabia, pentru a nimici curentul național românesc, ce se înfiripase în timpul păstoririi blândului Vladimir. Au trecut deja 100 de ani de la plecarea arhiepiscopului Serafim, care a păstorit între anii 1908-1914, dar problema limbii române și a identității românești în Basarabia rămâne și astăzi tot atât de dificilă și de controversată, iar biserica a avut un cuvânt greu de spus în această privință prin politicile pe care le promova, inclusiv prin editarea și propagarea cărților de cult și a literaturii cu caracter religios. În acest sens, este de remarcat faptul că acțiunile antiromânești ale arhiepiscopului Serafim sunt justificate de către susținătorii moldovenismului și astăzi. Recent, autorul unui articol despre arhiepiscopul Serafim, consemnând activitatea cu adevărat prodigioasă a acestuia, în special în plan economic și administrativ, subliniază ca un merit al arhipăstorului faptul că era un adversar fervent al românizării și un luptător înflăcărat pentru identitatea națională moldovenească:

„Владыку Серафима упрекают в том, что он был против молдавского языка и даже уничтожал книги на молдавском языке. Напротив, известно, что епископ Серафим был непримиримым противником румынизации Бессарабской Церкви и

преподавания на литературном румынском языке. С именем Владыки связаны попытки утвердить идею существования самостоятельного молдавского языка и как следствие – отдельной молдавской национальной идентичности, отличной от румынской”. (Lui vlădica Serafim i se reproșează faptul că el s-ar fi pronunțat împotriva limbii moldovenești și că chiar ar fi distrus cărțile în limba moldovenească. Însă din contra, se știe că episcopul Serafim era un adversar înverșunat al românilor din Basarabia și al predării în limba română literară. De numele vlădicăii sunt legate încercările de a consolida ideea cu privire la existența limbii moldovenești independente și prin urmare – a unei identități naționale, deosebite de cea românească) (Левушкин 2013: 285).

Plasat în contextul vremii, volumul la care ne referim reprezintă o filă din istoria Tipografiei Eparhiale de la Chișinău, redeschisă prin stăruința arhiepiscopului Vladimir, dar și o încercare, din păcate de scurtă durată, de a reorienta politica autorităților ecleziastice țariste spre populația băștinașă, vorbitoare de limbă română.

Se consideră că pentru realizarea ediției de la 1907 au fost folosite două versiuni apărute anterior – *Psaltirea* de la Chișinău din 1818 (de pe timpul lui Bănulescu-Bodonî), despre care am amintit mai sus, și *Psaltirea* apărută la mănăstirea Neamț în 1848. Conform istoricilor, ediția de la 1907 este o realizare grafică reușită (reieșind din posibilitățile tehnice ale Tipografiei din Chișinău): coperta în scoarțe de lemn, îmbrăcată cu piele, hârtia de calitate. Pentru paginarea cărții s-au cheltuit 38 de coli de hârtie tipografică, dintre care 20 fiind lucrate cu chinovar, a câte 50 de ruble fiecare. Suma totală pentru editarea cărții a fost de 1475 de ruble. Prețul de vânzare a fost de 3 ruble și 75 de copeici. *Psaltirea* a apărut într-un tiraj de 5000 de exemplare (Danilov/Grițco/Malahov 2000: 42).

În prezent, în colecțiile instituțiilor din Republica Moldova există câteva exemplare ale acestei ediții, unul din ele aflându-se la Biblioteca de carte religioasă de la Facultatea de Litere a Universității de Stat din Moldova, în secția de carte rară. Volumul este tipărit în limba română cu caractere chirilice, paginile sunt numerotate sus în dreapta cu cifre slavonești (acest sistem de cifre este folosit pe parcursul întregului volum), pe ultima filă se află numărul 620, fapt ce dovedește că exemplarul este complet. În josul filelor există și numerotarea cu cifre arabe.

Coperta groasă din carton, care nu este cea originală, a fost restaurată și învelită cu un material de culoare maro, ce imită pielea. La restaurare pe interiorul copertei a fost lipită o foaie, cu o inscripție dactilografată la mașina de scris, în limba română cu caractere rusești de culoare neagră, iar numele proprii sunt dactilografiate cu roșu. Și această inscripție este o mărturie a marilor schimbări, produse pe teritoriul basarabean, a vremurilor sub care s-au pomenit și oamenii, și cărțile lor de suflet, în perioada de „perestroică”, inițiată de M. Gorbaciov în fosta URSS:

„Ачесагэ Псалтире апарцине де бинекрединчосул роб а луй Думнезеу: Стурза Иоаким Василевичей, дин сагул Хородиште, районул Калараш. Ши сау репарат ын зиеле Марелуй Домн ши Пэринге: ПИМЕН. Патриархул Московий ши а тоатэ Россия. Ши а Бналтпрясфинцитулуй; ИОАНАФАН; Архиепископ ал Кишинэулуй ши ал Молдавней. Ши ка стэпынитор ал Цэрий ноастре Горбачов МИХАИЛ Сергеевичей. Ши с-ау терминат де легат пе дата де 24 аугуст анул 1985. Легатэ де кынтэрецул Бисеричий дин Ниспореней, смеритул ынтре монахь, Арамеску Тит Ивановичей”.

Cartea începe cu o foaie de titlu, încadrată într-un chenar bogat, reprezentând o gravură cu ornament vegetal alb-negru, iar la mijlocul filei, cu caractere majuscule de 2 cm este scris titlul cărții, mai jos sunt indicate orașul, tipografia și anul ediției: *Psaltire, Chișinău, Tipografia Eparhială, 1907*. În partea de sus a foii de titlu se află o inscripție de mână în limba română, executată caligrafic cu cerneală roșie: *Această psaltire aparține Monahului Vasilie Arventiev din sf. M-re Hârjauca jud Lăpușna, - tuns în monahism pe data de 8-XII-1942*.

Hârtia, acum îngălbenită, este de calitate bună, fără filigran. Volumul conține mai multe tipuri de ornamente artistice: toate paginile au chenare cu un desen geometric elegant. Pe pagina a doua, care conține dedicația oficială, obișnuită în cărțile bisericești, chenarul este mai lat și cu un ornament mai complicat. Textele introductive și alte texte însoțitoare, cu indicații pentru preoți, conțin inițiale majuscule ornamentate, încep cu mici frontispicii florale și se termină cu câte un ornament floral în formă de triunghi cu vârful în jos, imitând vizual colofonul.

Cartea psalmilor începe la deschiderea paginilor 34-35. Pe pagina 34, cea din stânga, într-un chenar cu ornament geometric bogat, este plasată o gravură, reprezentându-l pe Prorocul David, cu nimb și coroană pe cap, șezând pe un jilț, cu tocul în mână, în fața unui pupitru pe care se află o carte deschisă și o călimară, iar alături de pupitru se vede o arfă – toate aceste elemente reprezintă niște semne iconice, constituind simboluri ale Prorocului.

Textul propriu-zis al psalmilor începe de la pagina 35, care este executată în două culori tradiționale: negru pentru textul de bază și unele ornamente și roșu (imitând chinovarul) pentru titlu și inițiale majuscule. Pagina este ornamentată cu un frontispiciu cu caracter geometric de circa 5 cm lățime, având în centru un medalion cu chipurile unor personaje biblice. Acest model bicolor cu frontispiciu se păstrează la începutul fiecărei Catisme. Cartea psalmilor se încheie la pagina 419 cu Psalmul 150, „Lăudați pre Dumnezeu”, iar la pagina 420 se află psalmul nenumărat, având următoarea consemnare: „Acest psalm deosebi este scris de David, afară de numărul celor 150 de Psalmi, când singur sau bătut cu Goliaf”.

Ediția din 1907 cuprinde, în afară de psalmi, o serie de alte texte, cu informații pentru slujitorii bisericii, dar și pentru cititorii obișnuiți, și începe cu tradiționala dedicație pentru stăpânitorii țării:

„Întru slava sfintei, cei de o ființă, de viață făcătoarei și nedespărțitei Troițe, a Tatălui și a Fiului, și a Sfântului Duh, în zilele Preabinecredinciosului Sângurștăpânitorului marelui Domnului Nostri NIKOLAI ALEKSANDROVICI Împăratul a toată Rosiia, a Soției Sale Preabinecredincioasa Doamnă Împărăteasa ALEKSANDRA FEODOROVNA, a micii lui, Preablagocestiva Doamnă Împărăteasa MARIIA FEODOROVNA și a Klironomului lui, Binerecredinciosul Domn Țesarevici, marele Kneaz ALEKSII NIKOLAEVICI, cu blagoslovenia Preasfântului Îndreptătorului Sinod și a Preosfințitului Vladimir, Episcopul Chișinăului și al Hotinului, și a Preosfințitului Arkadie, Episcopul Akkermanului, s-au tipărit PSALTIREA aceasta în orașul Chișinău, în tipografia eparhială, la anul de la facerea lumii 7415, iară dela Nașterea cea după trup a lui Dumnezeu Cuvântul, 1907 Indictul E. În luna lui mai”.

Psalmii propriu-zişi sunt precedaţi de câteva compartimente cu diverse indicaţii, probabil scrise sau traduse de editori, în limba română, cu anumite particularităţi locale ce reflectă folosirea limbii ruse. Astfel că atestăm împrumuturi specifice din limbajul bisericesc rusec în toate aceste compartimente, ale căror titluri sunt evidenţiate.

Compartimentul *Simbolia, adică mărturisirea Credenţei a celui întru Sfinţi părintelui nostru Afanasie, Patriarbul Alexandriei* este un text tradus după o versiune rusească şi conţine mai multe elemente specifice, printre care se remarcă împrumuturi terminologice din limbajul ecleziastic rusec şi o serie de calcheri din limba rusă: „Spre a întreba în scurt şi a răspunde *fiştecare Pravoslavnic Creştin*” (p. 7); „Aşa trei Dumnezei, sau trei Domni a zice, catoliceasca *blagoestie* ne opreşte” (p. 4); „Trei ipostasuri sânt împreună deapururi *fiitoare* întru sine şi întocma” (p. 4); „Fiinţa este lucru *singur fiitoriu*, care nu are trebuinţă de altul spre alcătuirea sa” (p. 6); „Că pre unul Dumnezeu în Troiţă şi pre Troiţă în o unime să o cinstim” (p. 3).

Un alt capitol, intitulat *Arătare în scurt despre aceea, cum fiştecăru Pravoslavnic creştin după predania veche a sfinţilor Apostoli, şi a sfinţilor Părinţi, spre închipuirea semnului sfintei Cruci pre faţa sa, se cuvine degetele mânei sale, şi pre care degete, împreuna după chipul aice pin tipariu arătat, şi cum asupra sa să o închipuiască* constituie, probabil, o traducere şi conţine mai multe cuvinte şi expresii, redată fidel după originalul rusec. Aici depistăm o serie de arhaisme, împrumuturi şi calchieri atât lexicale, cât şi sintactice. Printre cele mai relevante se numără următoarele mostre: „Fieştecare *Blagoestnic şi Pravoslavnic Creştin*, datoriu este spre semnul Crucii degetele mânei sale a le împreuna așa”; „Ca pe unii ce rău socotesc îi depărtăm, şi cu dinşii, ca cei ce *sintem pravoslavnici*, nu ne unim, ci departe fugim de *asa a lor pierzătoare de suflet şi deşartă înţelegere*” (p. 11); „Iară sînt unii carii fac împotriva aceştii vechi şi deobşte *predanii a sfintei Biserici*” (p. 11); „Taina lui Dumnezeu *Cuvântul propoveduiesc*” (p.11); „În cartea ce se cheamă sloveneşte *scrijale (adică: lespezi)*”, „în cartea ce se numeşte sloveneşte *Jezl pravlenia (adică Toiagul ocârmuirii)*” (p. 12); „În cartea ce se cheamă sloveneşte *obet Dubovnoi (adecă sfătuire sufletească)*” (p. 12); „Dar noi ştim că *asa predanii* nici odată nimănuia n-au dat” (p. 14); „Cele trei Ipostasuri sînt împreună pururea *fiitoare şi întocma întru sine*” (p. 10); „Toate neamurile cele risipite pe la margini *întru o unime* le-au adunat” (p. 11); „Şi pre alţii din *cei proşti* în urma sa îi dezbină” (p. 12); „Căroră pentru vindecarea *acelei a lor neînţelegeri*, dee la soborniceasca biserică pre lag şi desăvîrşit li sau dat *doftorie sufletească*, care poate vindeca pre oricine, care vrea cu acea doftorie a se vindeca” (p. 12); „În cărticica care se numeşte *Înştiinţare de minune pentru împreunarea celor dintâi trei degete*” (p. 12); „Şi cei ce vor a şti aceasta, şi a *cunoaşte a protivnicilor înşelătoare învăţătura lor*, să citească întru acele mai sus pomenite cărţi” (p. 12); „Sfânta împreună *pururea fiitoare*, împreună *pre scaun şezătoare* şi întocmai slăvită troiţă se cinsteşte” (p. 13); „Dintru aceasta luminat înţelegând, lăsaţi-vă de o *asa a voastră nedreaptă şi sfintei Biserici protivnică socotinţă: Şi ţineţi predania veche*” (p. 13); „Nimene din cei ce au minte dreaptă, nu va vrea să se pricească pentru aceasta: că Tatăl şi Duhul Sfînt nu s-au împărtaşit *fiinţeşte* cu Fiul întru întrupare” (p. 13); „Spuneţi dar voi, *împotrivorilor*” (p. 14); „Se cunoaşte că mărturia lui ajută pe *predania cea întâi şi stăpânitoare*” (p. 14); „Cînd dintăiaşdată degetele ne-au arătat ne împreunate, cum ar fi putut el *arăta şi vederat a face*” (p. 14); „Şi atuncea şi acesta vrednicul de laudă *au sloboziţ glas* (p. 15)”; „Întru cea de a toată lumea şi stăpânitoare

predanie” (p. 15); „Au doară întru aceasta vă întemeiați cu nedreaptă iscodire a *protivnicilor* sfintei biserici” (p. 15); „Iară cine era acel Teodorit și din ce oraș ... sau de aiurea de undeva? și dacă au fost el de la orașul Kir, a lui *scrisori pe limba slovenească nu le avem aice*” (p. 15); „Și nici numele lor în izvoadele celor *blagocestivi alcătuitori de cărți* se numără” (p. 16); „Sau pătîmind ca un om întru aceasta și *făcând batâr năravului* ... sau temându-se de *pițmirile* despre cei neînvățați” (p. 16); Iară mai ales de către *mâna cea dreaptă a sfântului cel întâiu chemat Apostol Andrei, care se află de mulți ani în orașul scaunului împărătesc Moscva*” (p. 16); „Nu este neapărat nevoie a crede lui” (p. 17); „Lăsați-vă de a vă face *jumătate blagocestivi, căci nu este aceea blagocestie*, ca alta să o ținem cu biserica răsăritului” (p. 17).

Este de remarcat că în volum textele traduse la Chișinău din limba rusă alternează cu o serie de texte care circulau deja în limba română dincolo de Prut și care au fost reproduse fără niciun fel de modificări. Printre acestea sunt, în ordinea apariției lor în carte, următoarele: *Învățătura sf. Vasilie cel mare pentru folosul cetirii psalmilor*, care începe cu *Mai bine este să înceteze soarele din călătoria sa decât să înceteze cetirea psaltirii* (p. 18); *Zisele lui Augustin Dascălul, în prologul psaltirii, și ale altora, pentru puterea psalmilor* (p. 20); *A lui Teodorit tâlcuire la Psalmul al cincilea* (p. 21); *Al prea Cuviosului și de Dumnezeu purtătorului Părintelui nostru Efrem Sirul, Cuvânt pentru Psalm* (p. 22).

Începând cu pagina 25, urmează un text intitulat *Tipic al Sfinților părinți, de Dumnezeu predat tuturor celor ce voesc a cânta psaltirea, monahilor celor ce petrec viața în tăcere, și tuturor temătorilor de Dumnezeu pravoslavnichilor creștini*. Acesta este probabil alcătuit sau tradus de editorii din Chișinău și conține mai multe elemente de limbaj, reprezentând atât particularități ale exprimării locale, cât și influența ale limbii ruse: „*Sedelnele praznicului*” (p. 26); „Iară la *polunoșcinița lunii*” (p. 27); „*Soborul îngeresc și ipacoi al glasului*” (p. 27); „*Cântăm veliceanie praznicului*” (p. 27); „*Până când se otdevește praznicul*” (p. 28); „Iară în duminica curvariului și *întru a lăsatului de carne și întru a brânzei*” (p. 28); „*În duminica stălparilor la utrenie*” (p. 30).

Textul Psaltirii, care începe de la pagina 35 și se încheie la pagina 420, este unul care a cunoscut o largă circulație în toate zonele de răspândire a limbii române și, după cum s-a menționat, are la bază ediții anterioare, apărute la Chișinău sau la Neamț.

În psalmi se mențin, în fond, aspectele specifice de limbaj, care se regăsesc și în Biblia de la Blaj, al cărei text a fost luat ca bază pentru mai multe ediții ale scrierilor biblice de la Sankt-Petersburg și Chișinău, cu anumite ajustări lexico-gramaticale (Condrea 2013: 472). Ediția din 1907 etalează, în primul rând, mai multe tipuri de arhaisme: - forme arhaice ale prepozițiilor: „*pre fața pământului*”; „*va batjocori pre ei*”; „*pre dâșii*”; „*va turbura pre ei*”; „*iară eu sînt pus de dânsul, preste Sion*”; „*dea ție Domnul dupre inima ta*”; „*Domnul au zis cătră mine*”; - verbe: „*voiu fi*”; „*și mă voiu curăți de păcat mare*”; „*clătît-au* (clătinat-au) *cu capul*”; „*trimiță ție ajutoriu dintru cel sfânt*”; „*ca apa m-am vărsat și s-au răsîpit toate oasele mele*”; „*deșchis-au* *asupra mea gura lor*”; „*să se ascunză*”; - acordul pronumelui relativ *care* și a pronumelui posesiv *lor*: „*Fericit bărbatul carele n-au umblat în sfatul necredincioșilor*”; „*carele rodul său va da*”; „*învățați-vă toți carii judecați pământul*”; „*carii nădăjduiesc spre dânsul*”; „*leagea Domnului fără prihană, carea întoarce sufletele*”; „*mărturiia Domnului credincioasă, carea înțelepțește pruncii*”; „*frica Domnului curată, carea rămâne în veacul veacului*”;

„porunca Domnului strălucit, carea luminează ochii”; „și vor vesti dreptatea Lui norodului ce să va naște, *pre carele* au făcut Domnul”; „împărțit-au hainele mele *loruși*, și pentru cămașa mea au aruncat sorți”; - arhaisme fonetice: „dreptățile Domnului *dreapte*, ceale ce veselesc inima”; „și când *pășează* aceste răsplătire”; „*izbăvește* de sabie sufletul meu”; „*mîntuiaște-mă* din gura leului”.

În edițiile moderne ale psalmilor aceste arhaisme sunt înlocuite cu formele actuale, recomandate de normele în vigoare de exprimare.

După textul canonic al psalmilor, care se termină la pagina 420, în volumul de la 1907 este inserat un compartiment ce conține indicații pentru preoți și are titlul: *Arătare cum se citească cântările psalmilor în sfântul și marele post, și mai ales cum ne-am obicinuit pe aicea, a nu cânta canoanele cu pesnele, ci a le citi*. Textul este redactat, după toate probabilitățile, la Chișinău, de unul dintre slujitorii bisericii și conține mai multe împrumuturi terminologice din limba rusă: „Începe a citi *tripesneful* lui kir Iosif” (p. 423); „Zice slavă *Troicina și acum Bogorodița*” (p. 423); „Cîte 5 tropare are *piasna* lui” (p. 423); „Iar a 3 *piasnă* o citim așa: *citețul* care citește canonul mineiului, zice stihul” (p. 423); „Dar în care *piasnă* nu este *tripesneț*, se citește numai mineiul” (p. 424); „Cîntăm stihurile unuia la *vecerie*, iară celălalt la *hvalite*” (p. 424); „Iară *bogorodicina* se lasă a canonului” (p. 424).

De la pagina 425 începe un nou compartiment, *Cântările lui Moise*. Acestea sunt anticipate de o gravură pe o jumătate de pagină, înfățișându-l pe Moise cu sulițele/textele sfinte în mână, imaginea este flancată de inscripția *Moisi cu poruncile*. Textul Cântărilor lui Moise, ca și psalmii, nu este o traducere locală ci o reproducere a unei versiuni în limba română, de circulație largă în epocă.

După Cântările lui Moise, în volum mai sunt inserate câteva compartimente în limba română, traduse sau redactate la Chișinău, care reprezintă texte pentru serviciul divin sau pentru uzul altor practici bisericești. Acestea sunt intitulate: *Pripeale, și Mărimuri* (p. 468); *Cinstitul Paraclis al doilea al Prea Sfintei de Dumnezeu Născătoarei, ce se cîntă la toată scârba sufletului, și la vreme de nevoie și de grijă* (p. 514); *Pomelnicul, pe care datoriu este monahul sau mireanul în toată ziua după săvârșirea pravilii sale în chilie, cu toată umilința și osârdua a-l ceti* (p. 548); *Pashalia în scurt care se începe dela anul 1907 și merge până la anul 2006* (p. 585).

Toate textele din volumul publicat în 1907 sunt tipărite cu alfabetul chirilic, care la începutul secolului XIX se mai folosea încă pe larg în editarea cărților religioase. Dat fiind faptul că în Basarabia, după formarea RSS Moldovenești, s-a trecut oficial la alfabetul rusesc/chirilic, putem presupune că Psaltirea de la 1907 a fost citită cu ușurință de mai multe generații de pe aceste meleaguri.

Prezentarea publicației de la 1907 ne permite să facem unele concluzii cu caracter general. Astfel, putem constata că editarea Psaltirii în Tipografia Eparhială de la Chișinău în anul 1907 reflectă specificul perioadei, în care se înfrîpa o întoarcere a autorităților bisericești ruse către poporul băștinaș și către necesitățile spirituale ale acestuia. Ediția apărută la Chișinău în 1907 poartă mai curând un caracter de miscelaneu, datorită multitudinii de comentarii paratextuale de diverse origini și stiluri. Aceasta explică volumul aproape dublu față de Psaltirea pe care o reproduce, cea editată tot la Chișinău, în 1818, la Tipografia Exarhicească, dar care avea doar 334 de

pagini. Textul propriu-zis al psalmilor nu a fost modificat în niciun fel și reproduce, practic integral, textul din Biblia de la Blaj din 1795. Micile modificări și ajustări nu schimbă aspectul lingvistic al textului Psaltirii. Un alt tip de exprimare se regăsește în textele adăugate la ediția din 1907, care conțin diverse indicații pentru utilizatori. Acestea au un limbaj ce denotă influențe terminologice rusești, conținând și diverse structuri specifice, marcate de calchieri lexicale și de topica din limba rusă.

Bibliografie

- Condrea 2013: Irina Condrea, *Aspecte ale limbajului cărților religioase, publicate în Basarabia în secolul XIX – începutul secolului XX*, în *Biserica ortodoxă din interfluviul pruto-nistean (1813-2013)*. Simpozion științific internațional, 14-15 octombrie 2013, coord. pr. dr. Octavian Moșin și conf. dr. Ion Gumenăi, Chișinău, 2013, p. 468-478.
- Danilov 2013: Maria Danilov, *Cenzura sinodală și cartea liturgică tipărită în epoca lui Gavriil Bănulescu-Bodoni: reeditări și modele impuse*, în *Biserica ortodoxă din interfluviul pruto-nistean (1813-2013)*. Simpozion științific internațional, 14-15 octombrie 2013, coord. pr. dr. Octavian Moșin și conf. dr. Ion Gumenăi, Chișinău, 2013, p. 52-68.
- Danilov/Grițco/Malahov 2000: Maria Danilov, Andrei Grițco, Ludmila Malahov, *Cartea românească în colecțiile Muzeului Național de Istorie a Moldovei. 1683-1919. Catalog*, Editura Tyragetia, Chișinău, 2000.
- Fuștei: Nicolae Fuștei, *Istoria înființării Mitropoliei Chișinăului și a Moldovei (actualmente Biserica Ortodoxă din Republica Moldova)*, <http://mitropolia.md/istoric-bom/> (accesat la 1 mai 2014).
- Левушкин 2013: Владимир Левушкин, *Служение священномученика митрополита Серафима (Чичагова) на Кишиневской Кафедре в 1908-1914 годах*, în *Biserica ortodoxă din interfluviul pruto-nistean (1813-2013)*. Simpozion științific internațional, 14-15 octombrie 2013, coord. pr. dr. Octavian Moșin și conf. dr. Ion Gumenăi, Chișinău, 2013, p. 273-286.